

«Οι Βούλγαροι προ των πυλών»: στρατιωτικές ανακατατάξεις και πολιτικές ζυμώσεις στη γερμανοκρατούμενη Μακεδονία (Ιούλιος 1943 - Φεβρουάριος 1944)

Στράτος Ν. Δορδανάς

Ο εδαφικός διαμελισμός της Ελλάδας αμέσως μετά την ήττα της από τις δυνάμεις του Γ' Ράιχ, με τη δημιουργία τριών ζωνών Κατοχής (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική), ικανοποιούσε μεν τις βουλγαρικές και ιταλικές εδαφικές βλέψεις στην περιοχή, αλλά πρωτίστως εξυπηρετούσε τους στρατιωτικούς στόχους της Γερμανίας, η οποία επιθυμούσε να διατηρήσει όσο το δυνατόν λιγότερα στρατεύματα στην προσφάτως καταληφθείσα χώρα. Από τον Απρίλιο του 1941 μέχρι και το καλοκαίρι του 1943 το παραπάνω μοντέλο επιβολής του στρατιωτικού ελέγχου στην Ελλάδα παρέμεινε αμετάβλητο, συναρτούμενο από την πορεία του παγκοσμίου πολέμου.

Όμως, κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού του 1943, οι αρνητικές για τους Γερμανούς εξελίξεις στα πολεμικά μέτωπα δημιούργησαν νέα δεδομένα και στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η ήττα της γερμανικής 6ης Στρατιάς στο Στάλινγκραντ το Φεβρουάριο, η συνθηκολόγηση της Στρατιάς του Ρόμμελ (Erwin Rommel) το Μάιο, η συμμαχική απόβαση στη Σικελία τον Ιούλιο και τα πρώτα ρήγματα που εμφανίστηκαν στο στρατόπεδο του Άξονα, με τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας να είναι πλέον ζήτημα χρόνου, επέβαλαν τη λήψη νέων μέτρων για τη θωράκιση των Βαλκανίων και κυρίως της Ελλάδας και των δυτικών ακτών της. Ήδη από το Μάιο το γερμανικό Γενικό Επιτελείο άρχισε να επεξεργάζεται εναλλακτικά σχέδια για

την αντιμετώπιση μιας πιθανής συμμαχικής απόβασης¹.

Στις 19 Μαΐου 1943 ο Αδόλφος Χίτλερ (Adolf Hitler) εξέδωσε την Οδηγία 48 (β), με τα επικρατέστερα, μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο, στρατιωτικά σενάρια που προέβλεπαν: α) την επέκταση του γερμανικού ελέγχου στις ιταλικές περιοχές και στα νησιά, με δεδομένη τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, β) την υπεράσπιση των Βαλκανίων από τη Βέρμαχτ, σχέδιο που προϋπέθετε την παραμονή της Ιταλίας στο πλευρό των Γερμανών, γ) την υπεράσπιση των Βαλκανίων σε περίπτωση κατάληψης της νότιας και της κεντρικής Ιταλίας από τους Συμμάχους. Σε κάθε περίπτωση ο Χίτλερ αποφάσισε να ενισχυθούν το συντομότερο δυνατό οι γερμανικές δυνάμεις στην περιοχή, με την έλευση στρατευμάτων από το Ανατολικό Μέτωπο. Μέχρι όμως να γίνει αυτό ζήτησε από το Στρατιωτικό Διοικητή Νοτιοανατολικής Ευρώπης (*Befehlshaber Südost*) να αναλάβει την παράκτια άμυνα των περιοχών που κινδύνευαν περισσότερο από ενδεχόμενη απόβαση καθώς και των σημαντικότερων νησιών και να κρατήσει τις θέσεις αυτές, χρησιμοποιώντας κάθε διαθέσιμη μονάδα. Παράλληλα, αναβάθμισε το ρόλο των Βουλγάρων, θεωρώντας τελικά πως το πιθανότερο ήταν, με βάση τις μέχρι τότε εξελίξεις, να αναλάβουν εξ ολοκλήρου τα γερμανικά και τα βουλγαρικά στρατεύματα τον έλεγχο στα Βαλκάνια².

1. Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg [στο εξής ΜΑ], RH 19 VII 9/1: Führungsabteilung (Arsakli), «Lagebeurteilung», 19 Ιουλίου 1943. Σύμφωνα με την ηγεσία της Ομάδας Στρατού Ε, οι γερμανικές δυνάμεις στην Ελλάδα θα έπρεπε να αξιοποιήσουν τα χρονικά περιθώρια ενόσω διαρκούσαν οι μάχες στη Σικελία, για να ενδυναμώσουν την αποτρεπτική τους δύναμη, να καλύψουν τα όποια αμυντικά κενά, αξιοποιώντας, ταυτόχρονα, τα συμπεράσματα που προέκυπταν από τη συμμαχική απόβαση στη Σικελία, καθώς και για να προετοιμαστούν καλύτερα σε περίπτωση που οι Σύμμαχοι επιχειρούσαν απόβαση στην Ελλάδα.
2. W. Hubatsch (επιμ.), *Hitler Weisungen für die Kriegführung, 1939-1945. Dokumente des Oberkommando der Wehrmacht*, Φρανκφούρτη 1962, 217-218: Der Führer und Oberste Befehlshaber der Wehrmacht, Nr. 661095/43 g. K.-Chefs. OKW/WFSt/Op., «Weisung Nr. 48 b», F. H. Qu., 19 Μαΐου 1943.

Πράγματι, η υιοθέτηση από τον Χίτλερ της παραπάνω θέσης κατέστησε για το επόμενο διάστημα απαραίτητη την προσέγγιση και τη στενότερη συνεργασία σε στρατιωτικό επίπεδο με τον έτερο των συμμάχων, τους Βουλγάρους, καθώς ήταν βέβαιη πλέον η μεταπήδηση των Ιταλών στο αντίπαλο στρατόπεδο. Επιπλέον, οι μεγάλες απώλειες των Γερμανών στο Ανατολικό Μέτωπο και η ανάγκη να εξοικονομήσουν δυνάμεις για την καταπολέμηση των παρτιζάνων στη Σερβία, λειτούργησαν ασφαλώς υπέρ της άποψης να ανατεθεί στη βουλγαρική πλευρά η κατοχή περισσότερων εδαφών στα Βαλκάνια. Σύμφωνα με πρώτους υπολογισμούς του Χίτλερ, οι Βούλγαροι ήταν σε θέση να διαθέσουν επιπλέον πέντε μεραρχίες για να θέσουν υπό τον έλεγχό τους περιοχές στη βόρεια και την ανατολική Ελλάδα και τη Σερβία, ώστε να απελευθερώσουν από το βάρος της κατοχής ανάλογες γερμανικές δυνάμεις³.

Η προοπτική της παραχώρησης στους Βουλγάρους και άλλων εδαφών της Μακεδονίας ήταν διαπραγματευτικό χαρτί, το οποίο οι Γερμανοί είχαν χρησιμοποιήσει από τους πρώτους μήνες της Κατοχής. Κάθε φορά που ανέκυπτε κάποιο ζήτημα ή είχαν ενδείξεις για την εκδήλωση ανυπακοής από ελληνικής πλευράς, ανέσυραν στην επιφάνεια το χαρτί αυτό, επισύροντας τον κίνδυνο επέκτασης της βουλγαρικής Κατοχής και στην υπόλοιπη Μακεδονία. Είναι χαρακτηριστικό πως, όταν στις αρχές Ιανουαρίου 1942 το γερμανικό Περιφερειακό Φρουραρχείο Λαγκαδά (Ο.Κ. Π/717) μεταφέρθηκε στο Κιλκίς (με χώρο ευθύνης την περιοχή του Κιλκίς και της Νιγρίτας), ο εκτελών χρέη φρουράρχου Λοχαγός Χανς Γκρίζε (Hans Griese) κάλεσε στο γραφείο του το διευθυντή του τμήματος στρατιωτικών υποθέσεων του νομού Κιλκίς Ταγματάρχη Πεζικού Κωνσταντίνο Σταύρου και του ζήτησε ονομαστική κατάσταση των μονίμων αξιωματικών και υπαξιωματικών, τους οποίους σκόπευε να χρη-

σιμοποιήσει μελλοντικά για την καταδίωξη των «συμμοριών» και εναντίον της «κομμουνιστικής εξεγέρσεως». Σύμφωνα με τον Έλληνα αξιωματικό, ο Γκρίζε τον προειδοποίησε για τις φοβερές συνέπειες που θα είχε μια ενδεχόμενη εχθρική συμπεριφορά των αξιωματικών έναντι των στρατευμάτων Κατοχής, κινούμενοι από «κακόν αινωούμενον υπερεθνικισμόν»:

Μοι υπόμνησεν ότι εις το παρελθόν ευρέθη εις την ανάγκην να λάβη σκληρά μέτρα και να προβή εις ομαδικάς εκτελέσεις και ότι πρέπει να γνωρίζωμεν ότι το Εθνικόν μας συμφέρον ευρίσκεται προς την Γερμανικήν πλευράν [...] και ότι μη νομίσουν ότι δεν έχομεν αρκετήν δύναμιν εδώ δια να επιβληθώμεν, δεν θα διστάσωμεν καθόλου να καλέσωμεν εδώ τους Βούλγαρους⁴.

Αλλά και οι ελληνικές αρχές δεν παρέλειπαν να υπενθυμίζουν συχνά στις αναφορές τους την ύπαρξη του κινδύνου αυτού, ιδιαίτερα μετά από ενέργειες που στρέφονταν εναντίον της Βέρμαχτ. Μνημονεύοντας σε σημείωμά της η Γενική Διοίκηση Μακεδονίας, το Δεκέμβριο του 1942, τη δράση των ανταρτών, που συνίστατο σε επιθέσεις εναντίον σταθμών της χωροφυλακής για την αφαίρεση οπλισμού αλλά και σε δολιοφθορές, όπως ήταν η επίθεση του ΕΛΑΣ (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) εναντίον της γέφυρας της Γουμένισσας, υπογράμμισε πως παρόμοια περιστατικά «ενέβαλον εις ανησυχίαν τον πληθυσμόν της Βορείου Ελλάδος, φοβούμενον μήπως αι Αρχαί Κατοχής μεταφέρουν Βουλγαρικά στρατεύματα εις την Μακεδονίαν, ως συνέβη και εν Σερβία»⁵.

Οι σχετικές συζητήσεις μεταξύ του Χίτλερ και του βασιλιά της Βουλγαρίας Μπόρις Γ΄ ξεκίνησαν την άνοιξη του 1943 και αφού κάμφθηκαν οι ενδοιασμοί της βουλγαρικής πλευράς για την αποδοχή της γερμανικής προσφοράς και μετά από επανειλημμένες επαφές των εκπροσώπων των Γενικών Επιτελείων, οι δύο πλευρές κατέληξαν σε μια κα-

3. Hubatsch, *ό.π.*, 217.

4. Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών [στο εξής ΙΑΥΕ], 1942, Κατοχική Κυβέρνηση, φάκ. 24/1/9: [Ελληνική Πολιτεία, Γεν. Διοικήσις Μακεδονίας, Γεν. Επιθεώρησις Νομαρχιών Μακεδονίας, Διευθυνσις Ασφαλείας, Αριθ. 110, Θεσσαλονίκη, 19 Ιανουαρίου 1942]. Ο Διευθυντής του Τμήματος Στρ. Υποθέσεων Νομού Κιλκίς Ταγ/ρχης Πεζικού Σταύρου Κων. προς τον Γενικόν Επιθεωρητήν Νομαρχιών Γ. Δ. Μακεδονίας, «Περί συναντήσεώς μου μετά του Γερμανού Φρουράρχου Λοχαγού Γκρίτσερ», Κιλκίς, 13 Ιανουαρίου 1942.

5. ΙΑΥΕ, 1943-1944, Κατοχική Κυβέρνηση, φάκ. 2, 4ος υποφάκ.: «Σημείωμα περί της εν Μακεδονία καταστάσεως», 10 Δεκεμβρίου 1942.

ταρχήν συμφωνία⁶. Με τη συγκατάθεση του Χίτλερ αποφασίστηκε να εισέλθουν στην Κεντρική Μακεδονία, μεταξύ των ποταμών Στρυμόνα και Αξιού, βουλγαρικά τμήματα της 7ης Μεραρχίας Πεζικού, η οποία μέχρι τότε στάθμευε στις περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας. Επιμέρους ζητήματα, όπως η ικανοποίηση των βουλγαρικών αιτημάτων αναφορικά με τη διατήρηση του γερμανικού ελέγχου στην πόλη της Θεσσαλονίκης και την ανάληψη της πολιτικής διοίκησης από τις γερμανικές στρατιωτικές αρχές, αφέθηκαν να συζητηθούν μεταξύ του Γερμανού διοικητή Νοτιοανατολικής Ευρώπης και του βουλγαρικού Γενικού Επιτελείου σε επόμενο κύκλο διαπραγματεύσεων περί τα τέλη Ιουνίου⁷.

Στην Αθήνα, ο Πληρεξούσιος του Ράιχ Γκύντερ Άλτενμπουργκ (Günther Altenburg), ανέλαβε να ενημερώσει για τις τελευταίες εξελίξεις την ελληνική κυβέρνηση. Στην επιστολή του προς τον Πρωθυπουργό Ιωάννη Ράλλη, ο Γερμανός διπλωμάτης, αιτιολογώντας την απόφαση να εισέλθει μια βουλγαρική μεραρχία στην Κεντρική Μακεδονία, ανέφερε τα ακόλουθα:

Κύριε πρωθυπουργέ, αναφερόμενος εις την χθεσινή συνομιλία με την Υμετέραν Εξοχότητα παρουσία του Αρχηγού της Επιμελητείας του Στρατιωτικού Διοικητού Νοτιοανατολής συνταγματάρχου Παρίζιους περί της αναγκαίας ενισχύσεως του Γερμανικού στρατού εν Ελλάδα, έχω την τιμήν να βεβαιώσω δια της παρούσης εν συνεννοήσει μετά του Ανωτάτου Στρατιωτικού Διοικητού Νοτιοανατολής, την υμετέρα Εξοχότητα ότι προφορικώς εξέθεσα σχετικώς με την χρησιμοποίηση μιας βουλγαρικής Μεραρχίας εις την περιφέρεια Θεσσαλονίκης ότι δηλαδή τα μέτρα τούτα δεν ελήφθησαν ουδαμώς δια πολιτικούς λόγους αλλά μόνον εκ καθαρών στρατιωτικών απόψεων της λελογισμένης χρησιμοποίησης των Γερμανικών δυνάμεων ούτως ώστε ο διακανονισμός ούτος δεν αποσκοπεί να θίξη την ελληνικήν κυριαρχίαν

εις Μακεδονία⁸.

Αποδεχόμενος τις γερμανικές διαβεβαιώσεις, ο Ράλλης απέστειλε στη συνέχεια τηλεγράφημα στις αρχές των νομών και των περιφερειών της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, όπου τις επόμενες ημέρες θα εισερχόταν ο βουλγαρικός στρατός, για να επιβεβαιώσει το γεγονός και ταυτόχρονα να επαναλάβει τις διαβεβαιώσεις που και ο ίδιος είχε λάβει. Στο τηλεγράφημά του, που μεταξύ των άλλων νομών έφτασε και στις υπηρεσίες του Κιλκίς, τόνιζε:

Με Εθνικήν υπερηφάνειαν διαπιστώνω την εθνοπρεπή και ανδρικήν στάσιν ην επέδειξεν και εξακολουθεί επιδεικνύων σύμπας ο λαός, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι δημοτικοί και Κοινοτικοί άρχοντες και υπάλληλοι των περιφερειών υμών εις τας οποίας ατυχώς λόγω ενδεχομένως στρατιωτικών σκοπών πρόκειται να εισέλθη βουλγαρικός στρατός. Κατά τας παρασχεθείσας μοι επισήμους και κατηγορηματικές διαβεβαιώσεις ουδόλως εκ του θλιβερού τούτου γεγονότος θέλει θιγή η Ελληνική κυριαρχία επί των ιερών τούτων εδαφών μας. Πέπεισμαι ότι οι κάτοικοι πάντες ως και οι Έλληνες υπάλληλοι από του ανωτάτου εν τη ιεραρχία μέχρι του κατωτάτου πιστοί εις τον προς την φιλότιμη πατρίδα ιερών όρκον των θέλουσι παραμείνη εις ην έκαστος ετάχθη θέσιν υπερήφανοι και ακλόνητοι [...]⁹.

Στη Θεσσαλονίκη οι εκπρόσωποι της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας πληροφορήθηκαν τα γερμανικά σχέδια δια στόματος του Πολιτικού και Οικονομικού Συμβούλου της Στρατιωτικής Διοίκησης Μαξ Μέρτεν (Max Merten). Τις τελευταίες ημέρες του Ιουνίου ο Μέρτεν μετέβη στη Σόφια, συνοδευόμενος από το Βούλγαρο αξιωματικό σύνδεσμο Ταγματάρχη Μίτκοφ, με σκοπό να συζητήσει με τη στρατιωτική ηγεσία της χώρας τις τελευταίες λεπτομέρειες για τη μετακίνηση της βουλγαρικής μεραρχίας στην Κεντρική Μακεδονία. Ανάμεσα στα

6. H. J. Horpe, «Γερμανία, Βουλγαρία, Ελλάδα: οι σχέσεις των τριών χωρών και η πολιτική της Βουλγαρίας στην κατεχόμενη Μακεδονία», στον τόμο: Χ. Φλάσιερ – Ν. Σβορώνος (επιμ.), *Η Ελλάδα 1936-44. Δικτατορία-Κατοχή-Αντίσταση*, Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Σύγχρονης Ιστορίας, Αθήνα 2^η 1990, 410.

7. MA, RH 19 VII 21/1: Warlimont, OKW/WFSt, «Ergebnis der Besprechungen mit dem Bulgarischen Oberkommando», Fernschreiben an Nachr. O. B. Südost, 22 Ιουνίου 1943.

8. Γ. Ράλλης (επιμ.), *Ο Ιωάννης Ράλλης ομιλεί εκ του τάφου*, Αθήνα 1947, 138 [Ο Πληρεξούσιος του Ράιχ δια την Ελλάδα, Αθήνα, 12 Ιουλίου 1943]. Επίσης, Α. Τούντα-Φεργάδη, «Η ελληνική άμυνα έναντι της βουλγαρικής φασιστικής προπαγάνδας στην περιοχή της Έδεσσας, 1941-1943», στον τόμο: Γ. Κιουτούτσкас (επιμ.), *Η Έδεσσα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός*, Πρακτικά Α' Πανελληνίου Επιστημονικού Συμποσίου (Έδεσσα, 4, 5 και 6 Δεκεμβρίου 1995), Έδεσσα 1995, 379.

9. Αρχείο Κοινότητας Γαλλικού Κιλκίς [αταξινόμητο υλικό]: Γερμανική Διοικητική Περιφέρεια Μακεδονίας, Τομεύς Κιλκίς, Αριθ. 7148, «Προς απάσας τας Δημοσίας Αρχάς Δήμαρχον Κιλκίς και Προέδρους Κοινοτήτων Τομέως Κιλκίς», Κιλκίς, 15 Ιουνίου 1943 [Τηλεγραφική εγκύκλιος του κ. Προέδρου της Κυβερνήσεως, Αριθ. 239].

θέματα που έπρεπε να διευθετηθούν ήταν το μελλοντικό καθεστώς πολιτικής διοίκησης των περιοχών που θα υπάγονταν στο βουλγαρικό έλεγχο. Η γερμανική πλευρά δεν επιθυμούσε σε καμία περίπτωση τη συνύπαρξη του βουλγαρικού στρατού και της ελληνικής αστυνομίας, αναγνωρίζοντας ότι η απόφαση για την επέκταση της βουλγαρικής ζώνης Κατοχής αποτελούσε ήδη για την Ελλάδα ένα «εθνικό βάρος». Από την πλευρά της η βουλγαρική πλευρά απαίτησε την αποχώρηση από τις περιοχές της Μακεδονίας, στις οποίες θα εισερχόταν ο βουλγαρικός στρατός, των εκπροσώπων της ελληνικής διοίκησης και των αντρών της αστυνομίας. Επίσης, ήγειρε την αξίωση να τοποθετηθούν στις περιοχές όπου υπήρχε «βουλγαρική μειονότητα» Βούλγαροι δήμαρχοι¹⁰.

Στις 2 Ιουλίου επήλθε οριστική συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών και ο Μέρτεν επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη. Αμέσως ενημερώθηκαν για τις λεπτομέρειες της συμφωνίας ο Στρατιωτικός Διοικητής Θεσσαλονίκης-Αιγαίου (*Befehlshaber Saloniki-Ägäis*) και στη συνέχεια το επιτελείο του Στρατιωτικού Διοικητή Νοτιοανατολικής Ευρώπης¹¹. Την ίδια ημέρα ο Στρατιωτικός Διοικητής Νοτιοανατολικής Ευρώπης έστειλε τηλεγραφικώς το κείμενο της συμφωνίας στην Ανώτατη Διοίκηση Ενόπλων Δυνάμεων, ζητώντας την άμεση συγκατάθεση του Χίτλερ, έτσι ώστε «να ενημερωθούν οι ελληνικές αρχές και να ληφθούν εγκαίρως όλα τα απαραίτητα μέτρα»¹².

Έχοντας στα χέρια τους τη συγκατάθεση της ηγεσίας, οι στρατιωτικές αρχές στη Θεσσαλονίκη εξουσιοδότησαν τον Μέρτεν να συναντηθεί και να ενημερώσει την ελληνική πλευρά. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε τη νύχτα της 4ης Ιουλίου στο σπίτι του Γενικού Γραμματέα της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας Χρήστου Τέντζου, ο οποίος αναπλήρωνε τον απόντα στην Αθήνα Υπουργό Βασί-

λειο Σιμωνίδη. Στη συνάντηση ήταν παρόντες, εκτός των δύο προαναφερθέντων, ο λεβαντίνος διερμηνέας Άρθουρ Κάρλ Μάισνερ (Arthur Karl Meissner) και δύο ανώτεροι υπάλληλοι της Γενικής Διοίκησης, ο Δημήτριος Πάνος και ο Μιχαήλ Αλμείδα, ενώπιον των οποίων συντάχθηκε και το πρακτικό της συνάντησης¹³.

Ο Μέρτεν ξεκίνησε την ομιλία του, ενημερώνοντας τους Έλληνες συνομιλητές του για τις μεταβολές που είχαν αποφασιστεί στον τομέα άσκησης της πολιτικής διοίκησης:

Δια λόγους στρατιωτικούς η Γερμανία απεφάσισε όπως ολόκληρος η Γερμανοκρατούμενη περιοχή της Ελλάδος, ήτοι η περιφέρεια της Γεν. Διοικήσεως Μακεδονίας μετά των νήσων του Αιγαίου και της ουδετέρας Ζώνης του Έβρου, λόγω της ιδιαιτούσης στρατιωτικής αυτών θέσεως και του οικονομικού ενδιαφέροντος, όπερ αυτή έχει δια την Γερμανίαν, αποσπασθή από την λοιπήν Ελλάδα και τεθή υπό Γερμανικήν πολιτικήν Διοίκησιν (Γερμανική Διοικητική Επαρχία) και Διοικητής της περιφέρειάς ταύτης διορίσθην εγώ ο ίδιος [...] Η Γεν. Διοίκησης, αι Ελληνικάι Αρχαί και Υπηρεσίαι, άπασαι μετά των υπαλλήλων των θα παραμείνουν εις τας θέσεις των εν πλήρει λειτουργία. Ο κ. Γεν. Διοικητής θα παραμείνη ως Σύμβουλος της Νέας Ημετέρας Διοικήσεως. Οι μέχρι τούδε ισχύοντες ενταύθα Ελληνικοί νόμοι και διατάξεις θα εξακολουθήσουν ισχύοντες¹⁴.

Στην παρατήρηση του Τέντζου πως στην ουσία η ελληνική πολιτική διοίκηση λειτουργούσε και προηγουμένως εντός του πλαισίου αυτού και επομένως δεν δικαιολογούταν η απόσπαση της Μακεδονίας από την υπόλοιπη Ελλάδα, ο Μέρτεν απάντησε:

Είναι αλήθεια όλα αυτά που είπατε. Αλλ' εκρίθη δια στρατιωτικούς λόγους αναγκαία και επιβεβλημένη η μεταβολή αυτή. Πάντως δεν πρόκειται να διατρέξη κανένα κίνδυνον η ακεραιότης της Ελλάδος, ως προς τας Επαρχίας ταύτας. Λόγοι συντονισμού και ενότητος της

10. MA, RH 19 VII 1/2: Heeresgruppe E, Abteilung Ia, Kriegstagebuch KTB, Nr. 48/43 g.k., «Akttenotiz über die Chefbesprechung am 23.6.43».

11. MA, RH 19 VII 21/1: Befehlshaber Saloniki-Ägäis an O.B. Südost (Okdo H.Gr.E), «Einrücken einer bulgarischen Division in den griech. Raum», H. Qu., 30 Ιουνίου 1943.

12. MA, RH 19 VII 9/1: H.Gr.E/OB Südost, Führungsabteilung (Arsakli), «Einmarsch der bulg. 16 Div. in das griech. Raum», 2 Ιουλίου 1943.

13. Το κείμενο του πρακτικού έχει δημοσιευτεί στο Ι. Κ. Βασδραβέλλης, «Τραγικά σελίδες της ιστορίας της Μακεδονίας κατά το Β' Παγκόσμιον πόλεμον. Εγκατάστασις ελέω Γερμανών βουλγαρικού στρατού εις την Κεντρικήν Μακεδονίαν», *Μακεδονικά* 13 (1973) 317-323.

14. Βασδραβέλλης, *ό.π.*, 318-319.

πολιτικής και στρατιωτικής Διοικήσεως προς ωφελιμώτεραν διεξαγωγή των στρατιωτικών πραγμάτων επέβαλον τούτο¹⁵.

Στη συνέχεια ο Μέρτεν γνωστοποίησε στους Έλληνες συνομιλητές του την απόφαση για την είσοδο και εγκατάσταση της βουλγαρικής μεραρχίας στην Κεντρική Μακεδονία:

Έχω εντολήν να σας ανακοινώσω ότι, εν συνεχεία των στρατιωτικών αναγκών και προς αντιμετώπισιν τούτων, παρέστη ανάγκη να καλέσωμεν προς τα εδώ και μίαν μεραρχίαν Βουλγαρικού Στρατού, όστις θα εγκατασταθή εις άπασαν την Ανατολικώς του Αξιού Ποταμού περιοχήν της Γερμανοκρατούμενης Μακεδονίας, ήτοι τους Νομούς Κιλκίς, Στρυμόνος και Χαλκιδικής, πλην της πόλεως Θεσσαλονίκης, με μικράν ακτίνα ενδοχώρας μη καθορισθείσαν όμως ακόμη επακριβώς¹⁶.

Στις διαμαρτυρίες του Τέντζου για την παραχώρηση και νέων ελληνικών εδαφών στους Βουλγάρους, ο Μέρτεν έσπευσε να τον καθησυχάσει, παρέχοντάς του διαβεβαιώσεις για τη διατήρηση του υφισταμένου εδαφικού καθεστώτος:

Μην ανησυχίτε, κύριοί μου. Σας εννοώ πολύ καλά, αλλά δεν πρόκειται ούτε περί νέας παραχωρήσεως προς την Βουλγαρίαν, αλλ' ούτε καν περί επεκτάσεως της Στρατιωτικής Κατοχής υπό Βουλγαρικού Στρατού. Πρόκειται απλώς περί χρησιμοποίησεως και Βουλγαρικού Στρατού δι' ενδεχομένας στρατιωτικάς ανάγκας προς τας περιοχάς ταύτας. Ο Βουλγαρικός στρατός δεν θ' αναμιχθή εις τίποτε απολύτως, ούτε θα ασκήση καθήκοντα κατοχής, άτινα εδώ ανήκουν μόνον και αποκλειστικώς εις τον Γερμανικόν Στρατόν. Ο λαός και η περιοχή θα τελή υπό την προστασίαν εμού, της Γερμανικής Διοικήσεως και του Γερμανικού Στρατού. Η Ελληνική χωροφυλακή θα αποσυρθή εκ των περιοχών τούτων και θα αντικατασταθή εις τα καθήκοντά της υπό της Γερμανικής Αστυνομίας. Εγγυώμαι εγώ δι' όλα αυτά. Τα σύνορα της Βουλγαρίας-Ελλάδος παραμένουν εις τον Στρυμόνα ως και σήμερον [...]¹⁷.

Τις επόμενες ημέρες, σημειώθηκαν αντιδράσεις από τη μεριά επισήμων φορέων και διοργανώθηκαν μαζικά συλλαλητήρια κατά της εισόδου των βουλγαρικών στρατευμάτων σε πολλές πόλεις της Μακεδονίας αλλά και στην Αθήνα. Στις διαδηλώσεις έλαβαν μέρος όχι μόνο κάτοικοι των πόλεων αλλά και των χωριών, που μετακινήθηκαν οργανωμένα προς τα αστικά κέντρα για το σκοπό αυτό. Ενδεικτική του κλίματος της παλλαϊκής αντίδρασης, που είχε προκαλέσει η επικείμενη είσοδος των Βουλγάρων αλλά και του τρόπου αντιμετώπισής της από τους Γερμανούς, ήταν η περίπτωση του Νέου Γυναικόκαστρου Κιλκίς. Σύμφωνα με το γερμανικό Φρουραρχείο Κιλκίς «τη 10-7-1943 πρωινήν εις την κοινότητα του Νέου Γυναικόκαστρου εγένετο κωδουνοκρουσία, ο δε πληθυσμός του χωριού προσεκλήθη υπό τον Αλέξανδρον Κυριακίδη, Άδαμον Τζαμπασάκη, Κωνσταντίνον Αξονίδην και Αθανάσιον Κεχραδάκην ίνα συγκεντρωμένοι κατέλθωσι εις Κιλκίς εις διαμαρτυρίαν κατά της εισόδου των βουλγαρικών στρατευμάτων εις Κιλκίς». Οι ποινές που επιβλήθηκαν από τους Γερμανούς για «την απηγορευμένην πολιτικήν διαδήλωσιν» ήταν η δήμευση της κινητής και ακίνητης περιουσίας των τεσσάρων κατοίκων, ως υποκινητών, καθώς και συλλογική χρηματική ποινή στο χωριό ύψους 20.000.000 δραχμών, πληρωτέα σε τρεις δόσεις¹⁸.

Παρά τις αντιδράσεις, η συμφωνία μεταξύ της Γερμανίας και της Βουλγαρίας τέθηκε τελικά σε εφαρμογή. Η μετακίνηση της βουλγαρικής 7ης Μεραρχίας Πεζικού¹⁹ προς τις περιοχές μεταξύ του Στρυμόνα και του Αξιού ξεκίνησε στις 8 Ιουλίου 1943 και ολοκληρώθηκε στις 21 του ίδιου μήνα. Η μεραρχία υπήχθη τακτικά και εδαφικά στο Στρατιωτικό Διοικητή Θεσσαλονίκης²⁰. Το επιτελείο της εγκαταστάθηκε στο Λαγκαδά. Για τις ανάγκες προστασίας των ακτών ένα σύνταγμα της τοποθετήθηκε στον κόλπο του Ορφανού, ένα δεύτερο κάλυ-

15. Βασδραβέλλης, *ό.π.*, 319.

16. Βασδραβέλλης, *ό.π.*, 320.

17. Βασδραβέλλης, *ό.π.*, 321.

18. ΙΑΥΕ, 1944, Κατοχική Κυβέρνηση, φάκ. 1, 3ος υποφάκ.: Γερμανικόν Φρουραρχείον Κιλκίς, «Κοινοποίησις Ποινής», 1 Αυγούστου 1943. Επίσης, Αρχείο Κοινότητας Γαλλικού Κιλκίς: Γερμανική Διοικητική Περιφέρεια Μακεδονίας, Τομεύς Κιλκίς, «Γνωστοποίησις», Κιλκίς, 2 Αυγούστου 1943. Τα δύο έγγραφα φέρουν αντίστοιχα τις υπογραφές του Γερμανού Φρούραρχου Κιλκίς Ταγματάρχη Λανκενάου και του Ανώτερου Διοικητικού Στρατιωτικού Συμβούλου Δρ. Μάρξεν.

19. Η 7η Μεραρχία Πεζικού ανήκε, μαζί με την 16η και την 28η Μεραρχία, στο 2ο Σώμα Στρατού που έδρευε στη Δράμα και διοικούνταν από τον Υποστράτηγο Τριφόνοφ. Διοικητής της 7ης Μεραρχίας ήταν ο Συνταγματάρχης Ραφαήλοφ, επικεφαλής του επιτελείου ο Συνταγματάρχης Μανόφ, Ια ο Λοχαγός Ζάνκοφ και Ιc ο Λοχαγός Βολκόφ.

20. MA, RH 19 VII 9/1: Heeresgruppe E, Führungsabteilung (Arsakli), Ia/Id Nr. 1482/43 geheim, «7. bulg. Division», 9 Ιουλίου 1943.

ψε τα παράλια της Χαλκιδικής, κατά μήκος του οδικού άξονα Βασιλικά-Πολύγυρος και ένα τρίτο περιοχές του Κιλκίς²¹ και των Σερρών στα τμήματα βορείως του Λαγκαδά και της λίμνης Βόλβης, με τη διατήρηση οχυρών θέσεων στη Γερακινή, την Ολυμπιάδα και το Στρατώνι στα νότια και ανατολικά παράλια της Χαλκιδικής²². Αργότερα, η μεραρχία ανέλαβε την προστασία των σημαντικότερων συγκοινωνιακών αρτηριών, όπως ήταν η σιδηροδρομική γραμμή που συνέδεε τη Θεσσαλονίκη με το Κιλκίς και τα Πορόια²³.

Ικανοποιώντας τις βουλγαρικές απαιτήσεις, οι Γερμανοί ανέλαβαν την πολιτική διοίκηση της Κεντρικής και της Δυτικής Μακεδονίας, επικεφαλής της οποίας τοποθετήθηκε ο Μέρτεν. Οι κατά τόπους ελληνικές αρχές παρέμειναν στις θέσεις τους, έχοντας ρόλο καθαρά συμβουλευτικό και κάτω από την εποπτεία Γερμανών στρατιωτικών υπαλλήλων. Ωστόσο, μπορούσαν να υπάρξουν αλλαγές προσώπων στις θέσεις των Ελλήνων υπαλλήλων και των δημάρχων, αν οι Βούλγαροι πρόβαλαν ανάλογο αίτημα για κάποιους από αυτούς με το επιχείρημα της αναξιπιστίας²⁴. Ουσιαστικά, η Βόρεια Ελλάδα αποσπάστηκε από τον υπόλοιπο εθνικό κορμό και τέθηκε υπό καθεστώς γερμανικής πολιτικής διοίκησης ως «Γερμανική Διοικητική Περιφέρεια Μακεδονίας», στην οποία τοποθετήθηκαν Γερμανοί στρατιωτικοί σύμβουλοι²⁵.

Επίσης, αποφασίστηκε η αποχώρηση της ελληνικής χωροφυλακής και η αντικατάστασή της από τη γερμανική αστυνομία. Η παραμονή ή όχι των συνολικά χιλίων αντρών της ελληνικής χωροφυλακής που υπηρετούσαν στην περιοχή εξερίχθη σε ακανθώδες ζήτημα. Για τους Γερμανούς ήταν απαραίτητη η παρουσία της χωροφυλακής, σε διαφορετική περίπτωση η συμφωνία δεν μπορούσε να εφαρμοστεί. Κάθε προσπάθεια, όμως, να εξασφαλιστεί η συγκατάθεση των Βουλγάρων για την παραμονή της ελληνικής χωροφυλακής απέβη άκαρπη. Μόνη λύση, σύμφωνα με το Στρατιωτικό Διοικητή Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ήταν να διατεθούν από γερμανικής πλευράς τουλάχιστον πεντακόσιοι άντρες της Στρατιωτικής Χωροφυλακής ή της Αστυνομίας το συντομότερο δυνατό, ακόμη και πριν την 8η Ιουλίου²⁶. Δεν είναι γνωστό από τα διαθέσιμα στοιχεία αν πράγματι διατέθηκε η παραπάνω δύναμη. Εικάζεται πως τελικά τοποθετήθηκε ένας αριθμός Γερμανών αστυνομικών, αλλά όχι αυτός που ήταν αναγκαίος για τη διασφάλιση της τάξης στην περιοχή, μετά την επιβολή του ιδιόμορφου αυτού καθεστώτος. Ίσως, γι' αυτόν το λόγο επελέγη τελικά μια συμβιβαστική λύση, η οποία ικανοποιούσε και τις δύο πλευρές. Έτσι, σύμφωνα με αναφορά του Γενικού Επιθεωρητή Νομαρχιών Μακεδονίας Αθανασίου Χρυσόχου, στις 9 Ιουλίου, δηλαδή την επομένη της εισόδου των βουλγαρικών

21. Με διαταγή του Στρατιωτικού Διοικητή Θεσσαλονίκης-Αιγαίου, από τις 11 Αυγούστου 1943 επιτράπηκε στα βουλγαρικά στρατεύματα να τοποθετήσουν πινακίδες στους δρόμους της περιοχής ευθύνης του γερμανικού Φρουραρχείου Κιλκίς, στα βουλγαρικά και γερμανικά. Σε περίπτωση καταστροφής τους ή αφαίρεσής τους από τον ελληνικό πληθυσμό, η γερμανική αστυνομία θα επέβαλε ανάλογες ποινές, βλ. Αρχείο Κοινότητας Γαλλικού Κιλκίς: Γερμανική Διοικητική Περιφέρεια Μακεδονίας, Τομείς Κιλκίς, «Προς την Νομαρχία Κιλκίς», Κιλκίς, 13 Αυγούστου 1943.

22. MA, RH 19 VII 21/1: OB Südost, Oqu/Mil. Verw./Ia Nr. 1626/43 g. Kdos. v. 2.7.43, Fernschreiben an OKW/WFSt, «Einmarsch bulgarischer Division in griechischen Raum» και RH 19 VII 1/2: Abteilung Ia-Kriegstagebuch KTB Nr. 52/43 g.K., «Aktennotiz über die Chefbesprechung am 5.7.1943».

23. MA, RH 19 VII 12/1: Tagesmeldung Okdo H.Gr.E an OB Südost (Okdo H.Gr.F) vom 7.10.1943.

24. MA, RH 19 VII 21/1: OB Südost, Oqu/Mil. Verw./Ia Nr. 1626/43 g. Kdos. v. 2.7.43, Fernschreiben an OKW/WFSt, «Einmarsch bulgarischer Division in griechischen Raum».

25. Στις 2 Ιουλίου 1943, ο Στρατιωτικός Διοικητής Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με τηλεγράφημά του προς το Γενικό Επιτελείο των Ενόπλων Δυνάμεων ζήτησε την άμεση αποστολή στην Ελλάδα τουλάχιστον δέκα στρατιωτικών συμβούλων και τριάντα ανώτερων στρατιωτικών επιθεωρητών αλλά και απλών επιθεωρητών για την κάλυψη των πρώτων αναγκών σε στρατιωτικό διοικητικό προσωπικό, που είχαν προκύψει μετά την ανάληψη της πολιτικής διοίκησης από τους Γερμανούς. Η άφιξή τους στη Θεσσαλονίκη θα έπρεπε να είχε ολοκληρωθεί μέχρι τις 5 Ιουλίου, πριν δηλαδή την ημερομηνία εισόδου των πρώτων τμημάτων της 7ης βουλγαρικής Μεραρχίας στην Κεντρική Μακεδονία, γιατί «σε διαφορετική περίπτωση», όπως σημείωνε ο Λαιρ, «δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί η επικυρωμένη από τον Φύρερ μετακίνηση της βουλγαρικής μεραρχίας», βλ. MA, RH 19 VII 21/1: OB Südost/Oqu/Mil. Verw. Ia, Nr. 1627/43 g. Kdos. v. 2.7.43, Fernschreiben an OKH/GenStdH/GenQu Abt K Verw., «Verstärkung der Militärverwaltung in Griechenland».

26. MA, RH 19 VII 21/1: OB Südost/Oqu/Mil. Verw./Ia, Nr. 1628/43 g. Kdos. v. 2.7.43, Fernschreiben an OKH/GenStdH/GenQu., «Anforderung von 500 Mann Feldgendarmarie oder Polizeitruppe».

στρατευμάτων, οι Γερμανοί έδωσαν άδεια για την επανεγκατάσταση της ελληνικής χωροφυλακής στην Κεντρική Μακεδονία, οι άντρες της οποίας θα ήταν άοπλοι και θα έφεραν ένα διακριτό ειδικό περιβραχιόνιο²⁷.

Στα τέλη Ιουλίου ο Στρατιωτικός Διοικητής Θεσσαλονίκης - Αιγαίου δημοσίευσε την προκήρυξη του Βουλγάρου Στρατιωτικού Διοικητή που απευθυνόταν προς τους κατοίκους της Μακεδονίας, όπου είχαν εγκατασταθεί τα βουλγαρικά στρατεύματα. Ανάμεσα στα άλλα ο Γερμανός Διοικητής ανέφερε:

Αι Γερμανικά Αρχαί και τα Βουλγαρικά Στρατεύματα θα επιτελέσουν τα εις αυτά ανατεθέντα έργα, χάρις εις την έμφυτον εις αυτά στρατιωτικήν πειθαρχίαν και ανθρωπίνην ηθικήν, έναντι του πληθυσμού, μετά δικαιοσύνης. Είθε κάθε Έλλην να φανή αντάξιος μιας τοιαύτης δικαίας και εντίμου συμπεριφοράς και ν' αποφεύγη δυσαρμονίας αι οποιαί θα είχαν ως επακόλουθον την λήψιν σκληρών μέτρων²⁸.

Από την πλευρά του ο διοικητής των βουλγαρικών στρατευμάτων σημείωνε στο κείμενο της «Προκήρυξης προς τον λαόν της Μακεδονίας»:

Εις εκτέλεσιν μιας συμφωνίας μετά της μεγάλης μας συμμάχου Γερμανίας εισήλθον βουλγαρικά στρατεύματα υπό την Διοίκησίν μου εις τμήματα της Μακεδονίας και της Χαλκιδικής. Καθήκον μου είναι να καταστήσω τούτο γνωστόν εις τον ελληνικόν λαόν ότι οι Βούλγαροι στρατιώται δεν ήλθον εις την Ελλάδα ως κατακτηταί αλλά δια να διατηρήσουν με στείβαράν χείρα προς προστασίαν του πληθυσμού την ησυχίαν και τάξιν εις τα τμήματα αυτά. Διαβεβαιώ τον Ελληνικόν λαόν ότι τα Βουλγαρικά Στρατεύματα θα εκτελέσουν τα εις αυτά ανατεθέντα έργα χωρίς να θίξουν την τιμήν και περιουσίαν του λαού. Θα φερθούν δικαίως και αμερολήπτως έναντι του φιλησύχου λαού, σκληρώς όμως και αδυσωπήτως έναντι των Ελλήνων εκείνων οι οποίοι θα ετόλμουν να φέρουν εμπόδια εις την επίλυσιν των προβλημάτων μας. Όπως απευφευχθούν σκληρά μέτρα έναντι του λαού καλώ πάντας υμάς, άντρας και γυναίκα, γέ-

ροντας και παιδιά όπως προσέξουν τας διαταγάς των Γερμανικών και βουλγαρικών Αρχών και διευκολύνουν την εκτέλεσιν των προβλημάτων των βουλγαρικών στρατευμάτων. Όλοι αι υπό της εχθρικής προπαγάνδας διασκορπισθείσαι φήμαι ότι τα βουλγαρικά στρατεύματα έρχονται εις την Ελλάδα δια να καταπιέσουν και καταληστεύσουν τον αγαπόντα την ειρήνην λαόν είναι τελείως ανυπόστατοι και δεν επιτρέπεται εις ουδένα να τας πιστεύση. Ο Ελληνικός λαός μόνος του θα έχη την ευκαιρίαν όπως πεισθή περί του ότι το ηθικόν των βουλγαρικών στρατευμάτων είναι ανώτερον των αντιπάλων μας και ότι τα βουλγαρικά στρατεύματα γνωρίζουν πως πρέπει να φερθούν έναντι του άοπλου πληθυσμού²⁹.

Πολύτιμες πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε στις περιοχές, όπου είχε εισέλθει ο βουλγαρικός στρατός, αλλά και γενικότερα για τη δεινή θέση, στην οποία είχε περιέλθει ο ελληνικός διοικητικός μηχανισμός, μετά την ανάληψη της πολιτικής διοίκησης από τους Γερμανούς, προσφέρει το υπόμνημα του Νομάρχη Δράμας Δημητρίου Ανδρεάδη, ο οποίος το 1941 αποσπάστηκε στο Υπουργείο των Εσωτερικών. Ο Ανδρεάδης, μετά από εντολή του υπουργού, έφτασε στις 25 Αυγούστου 1943 στη Θεσσαλονίκη και, αφού περιόδευσε σε περιοχές της Χαλκιδικής, του Κιλκίς και της Πέλλας (Αξιούπολη, Γουμένισσα, Γιαννιτσά, Έδεσσα), επέστρεψε στις 11 Οκτωβρίου στην Αθήνα, καθώς δεν στάθηκε δυνατό να συνεχίσει το ταξίδι του ελλείψει μεταφορικών μέσων, αλλά κυρίως εξαιτίας της σύλληψης του στην Έδεσσα³⁰.

Στο σχετικό με τις περιοχές μεταξύ Στρυμόνα-Αξιού κεφάλαιο του υπομνήματος ο Ανδρεάδης οριοθετεί επακριβώς τη νέα βουλγαρική ζώνη Κατοχής. Η οροθετική γραμμή ξεκινούσε από την Ειδομένη και ακολουθούσε το ρου του Αξιού ποταμού, τον οδικό άξονα και τη σιδηροδρομική γραμμή, περνώντας διαδοχικά από τη γέφυρα της Αξιούπολης, από το σιδηροδρομικό σταθμό του Άσπρου και της Νέας Φιλαδελφείας, παρέκαμπτε την πόλη της Θεσσαλονίκης και ακολουθώντας την πο-

27. Α. Ι. Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας*, 2.2., Θεσσαλονίκη 1950, 122.

28. ΙΑΥΕ, 1944, Κατοχική Κυβέρνηση, φάκ. 1, 3ος υποφάκ. Το κείμενο, που φέρει την υπογραφή του Στρατιωτικού Διοικητή Θεσσαλονίκης - Αιγαίου, είναι συνημμένο στην προκήρυξη του Βουλγάρου Στρατιωτικού Διοικητή.

29. ΙΑΥΕ, 1944, Κατοχική Κυβέρνηση, φάκ. 1, 3ος υποφάκ.: Ο διοικητής των βουλγαρικών στρατευμάτων, «Προκήρυξις προς τον λαόν της Μακεδονίας». Επίσης, Χρυσόχου, *ό.π.* (σημ. 27) 131- 132.

30. ΙΑΥΕ, 1944, Κατοχική Κυβέρνηση, φάκ. 1, 3ος υποφάκ.: Υπόμνημα Δημητρίου Ανδρεάδη, Νομάρχου Δράμας, απεσπασμένου παρά τω Υπουργείω Εσωτερικών [στο εξής Υπόμνημα Ανδρεάδη] προς τον κ. Υπουργό Εσωτερικών, «Περί της καταστάσεως εν Μακεδονία», Αθήνα, 16 Οκτωβρίου 1943.

ρεία Ασβεστοχώρι-Φίλυρο-Χορτιάτης-Θέρμη κατέληγε στο ακρωτήριο της Επανομής. Εκτός της βουλγαρικής ζώνης παρέμειναν οι κοινότητες Μελανθίου και Αγιονερίου Κιλκίς, οι κοινότητες Πενταλόφου, Νεοχωρούδας, Ωραιοκάστρου, Νέας Ευκαρπίας, Ασβεστοχωρίου, Χορτιάτη, Κάτω Σχολαρίου και Επανομής Θεσσαλονίκης, η σιδηροδρομική γραμμή και ο οδικός άξονας προς την Αξιούπολη και το Πολύκαστρο και ο Αξιός ποταμός³¹.

Αναφορικά με τη συμπεριφορά που είχαν επιδείξει τα βουλγαρικά στρατεύματα έναντι του ελληνικού πληθυσμού μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο ο Ανδρεάδης τη χαρακτήριζε καλή και την κατάσταση που επικρατούσε εντός των βουλγαροκρατούμενων περιοχών ομαλή, χάρη στην εποπτεία που ασκούσαν οι Γερμανοί. Επαφή των βουλγαρικών στρατευμάτων με τις τοπικές ελληνικές υπηρεσίες δεν υπήρχε. Για κάθε αίτημά τους οι βουλγαρικές αρχές απευθύνονταν στους Γερμανούς. Στη Νεάπολη Θεσσαλονίκης είχε στρατωνιστεί μικρή δύναμη εφοδιασμού, ενώ στην πόλη κυκλοφορούσαν ελάχιστοι Βούλγαροι στρατιώτες³². Ο ανεφοδιασμός των βουλγαρικών στρατευμάτων πραγματοποιούταν εντός των στρατοπέδων για να αποφευχθεί η μετακίνησή τους στην ύπαιθρο, που θα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα. Εντούτοις, είχαν καταγραφεί σε ευρεία κλίμακα περιπτώσεις λεηλασιών³³. Για τη συντήρησή τους οι Βούλγαροι, σύμφωνα με τον Ανδρεάδη, είχαν ήδη αποσύρει από ειδικό λογαριασμό των γερμανικών αρχών στο υποκατάστημα της Τράπεζας της Ελλάδας στη Θεσσαλονίκη ποσό άνω του ενός δισεκατομμυρίου δραχμών. Όσον αφορά τις μέχρι τότε επιχειρήσεις τους, αυτές περιοριζόνταν σε έρευνες για την ανακάλυψη όπλων, δρώντας ως επικουρική δύναμη του γερμανικού στρατού και χωρίς μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο να έχουν χρησιμοποιηθεί στην

καταδίωξη των ανταρτικών τμημάτων³⁴.

Σε άλλο κεφάλαιο του υπομνήματός του ο Ανδρεάδης σκιαγραφούσε την κατάσταση που επικρατούσε στον τομέα της πολιτικής διοίκησης, μετά την ανάληψή της από τους Γερμανούς. Μετά λοιπόν τη «μεταπολίτευση» του καλοκαιριού, όπως την χαρακτήριζε, και εκτός του Μέρτεν, εγκαταστάθηκαν Γερμανοί στις θέσεις των μέχρι πρότινος Ελλήνων νομαρχών στους νομούς Έβρου, Στρυμόνα, Χαλκιδικής, Κιλκίς και Έδεσσας, Γερμανός διοικητής στο Άγιο Όρος και έπαρχοι στις επαρχίες Αρναίας, Λαγκαδά, Παιονίας αλλά και όπου ακόμα δεν είχαν αναλάβει τα καθήκοντά τους. Σύμφωνα με τον Ανδρεάδη παρέμενε σε εκκρεμότητα το θέμα των νομαρχιών Κοζάνης και Καστοριάς, για τις οποίες δεν ήταν ξεκάθαρες οι γερμανικές προθέσεις³⁵.

Χαρακτηριστικά ήταν τα όσα ανέφερε για τις αρμοδιότητες που είχαν υπό τις νέες αυτές συνθήκες οι Έλληνες κρατικοί υπάλληλοι, για τους οποίους ο ρόλος του συμβουλευτικού οργάνου σήμαινε στην ουσία την περιθωριοποίησή τους. Σημειώνει σχετικά:

Εις τους Γερμανούς Νομάρχας καταβάλλονται κατ' ανωτέραν διαταγήν ανά 1.000.000 δρχ. μηνιαίως δι' έξοδα παραστάσεως εις δε τους Επάρχους ανά 500.000. Οι Έλληνες Νομάρχαι και Έπαρχοι ουσιαστικώς έχουν εξουδετερωθεί, μη υπογράφοντες ουδέν έγγραφον, εκτελούν δε χρέη συμβούλου εάν και εφόσον κληθούν προς τούτο υπό των Γερμανών προϊσταμένων. Η συνεργασία των δηλαδή καταντά ζήτημα προσωπικών σχέσεων. Τα εσωτερικής φύσεως έγγραφα μεταξύ της Νομαρχίας και των άλλων υπηρεσιών του Νομού καταγράφονται κατά κανόνα υπό των Διευθυντών των Νομαρχιών, τα δε μεταξύ Νομαρχιών και της τέως Γενικής Διοικήσεως Μακεδονίας υπό των Γερμανών. Εξ άλλων παν έγγραφον απευθυνόμενον υπό της Γ.Δ.Μ. προς τα Υπουργεία υποβάλλεται επίσης εν Γερμανική περιλήψει ή και εν πλήρει

31. «Υπόμνημα Ανδρεάδη». Επίσης, MA, RH 19 VII 21/1: OB Südost, Oqu/Mil. Verw./Ia, Nr. 1626/ 43 g. Kdos. v. 2.7.43, Fernschreiben an OKW/WFSt, «Einmarsch bulgarischer Division in griechischen Raum».

32. Χρυσόχου, *ό.π.* (σημ. 27) 124-125. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, στις 10 Ιουλίου αφίχθη στη Θεσσαλονίκη και εγκαταστάθηκε σε επιταγμένο σχολείο στη Νεάπολη μια μικρή μονάδα αρτοποιών. Όταν το απόγευμα της 17ης Ιουλίου Βούλγαροι στρατιώτες της μονάδας αυτής εμφανίστηκαν στην πόλη, απειλήθηκαν επεισόδια, τα οποία αποφεύχθηκαν χάρη στην επέμβαση Γερμανών στρατιωτών. Σε αντίποινα για το συμβάν αυτό η γερμανική διοίκηση Θεσσαλονίκης απαγόρευσε την επομένη την κυκλοφορία των πολιτών από την έκτη απογευματινή.

33. Για ανάλογα περιστατικά, καθώς και για περιπτώσεις αυθαιρεσιών εις βάρος εκπροσώπων της ελληνικής διοίκησης και Ελλήνων πολιτών από Βούλγαρους στρατιώτες βλ. αναλυτικότερα Χρυσόχου, *ό.π.* 137-162.

34. «Υπόμνημα Ανδρεάδη».

35. Στο ίδιο.

μεταφράσει πάντα τα εξ Αθηνών αποσταλλέντα έγγραφα ή τηλεγραφήματα. Η τηλεφωνική επικοινωνία μεταξύ Γ.Δ.Μ. και Υπουργείων σιωπηρώς έχει σχεδόν καταργηθεί ή δε μεταξύ Γ.Δ.Μ. και των υπηρεσιών του εσωτερικού της Μακεδονίας εκτελείται μόνον κατόπιν αδείας των αρμοδίων Γερμανικών Αρχών [...] Πάντως η θέσις των Διοικητικών μας Αρχών εν Μακεδονία απέβη εξαιρετικώς λεπτή και δυσχερής. Οι Νομάρχαι δεν δύνανται πλέον να αναπτύξουν την εκ των πραγμάτων ενδεικνυομένην δράσιν ούτε εις τον τομέα της καθαρώς Κρατικής Διοικήσεως, ούτε εις τα Δημοτικά και Κοινοτικά ζητήματα, ου μόνον διότι μετετρέπησαν εις απλούς και σκιώδεις συμβούλους (ως και ο Γενικός Διοικητής) αλλά και διότι αι ενέργειαι των κινδυνεύουν πάντοτε να παρερμηνευθούν ότε μεν υπό των Γερμανικών Αρχών, ότε δε και υπό των εκνόμων επαναστατικών οργανώσεων. Και η εσωτερική μάλιστα πειθαρχία εν τη Διοικήσει έχει κλονισθή αισθητώς διότι εξέλιπεν η επιβολή και το κύρος της Γενικής Διοικήσεως μετά την κατάργησιν του Γενικού Διοικητού³⁶.

Στη Θεσσαλονίκη, τις θέσεις του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας και του Δημάρχου κατέλαβαν ανώτεροι στρατιωτικοί σύμβουλοι. Ειδικότερα, στη θέση του μέχρι πρότινος Γενικού Διοικητή Βασιλείου Σιμωνίδη τοποθετήθηκε ο Γερμανός φον Πέρπαν³⁷. Ομοίως, Δήμαρχος Θεσσαλονίκης ανέλαβε ο Ανώτερος Στρατιωτικός Διοικητικός Σύμβουλος Δρ. Μπλέζιγκ, αντικαθιστώντας τον Γεώργιο Σερεμέτη³⁸. Τυπικά, ο Σιμωνίδης και ο Σερεμέτης παρέμειναν στις θέσεις τους σε καθαρά συμβουλευτικό ρόλο.

Ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τις προτεραιότητες των στρατιωτικών συμβούλων, που αντικατέστησαν τους Έλληνες δημάρχους, νομάρχες και έπαρχους στη Μακεδονία, αλλά και το βαθμό εξοικείωσής τους με ζητήματα πολιτικής διοίκησης, εξάγονται από την ανάγνωση των πρακτικών των συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου του Δή-

μου Θεσσαλονίκης. Στη συνεδρίαση της διοικούσας επιτροπής του Δήμου στις 12 Αυγούστου 1943, παρέστη για πρώτη φορά ο Μπλέζιγκ, εκτελώντας χρέη δημάρχου Θεσσαλονίκης. Στην εναρκτήρια ομιλία του τόνισε τα εξής:

Είναι καθησυχαστικόν δ' εμέ ότι τόσοσιν ο κ. Δήμαρχος όσον και οι κ.κ. Σύμβουλοι παραμένουσιν εις τας θέσεις των. Οι υπάλληλοι θα εξακολουθήσουν εργαζόμενοι με τον αυτόν ζήλον και την αυτήν αφοσίωσιν ως και πρότερον. Θα καταβάλλω κάθε προσπάθειαν δια την εκπλήρωσιν της αποστολής του Δήμου έναντι των Δημοτών του. Πλην όμως είμαι υποχρεωμένος να σας είπω καθαρά, ότι η κυρία μου αποστολή εν τω Δήμω είναι λόγω των σημερινών συνθηκών και των περιστάσεων να περιφρουρήσω τα συμφέροντα του Στρατού, άτινα προέχουν πάσης ενεργείας. Είμαι τρόπον τινά Διοικητικός Ανώτερος υπάλληλος και μόνον ορισμένα πράγματα άτινα ισχύουν δια την Ελλάδα θα με απασχολήσουν. Όσον δ' αφορά δια τας κατευθύνσεις εις την εργασίαν και την εξακολούθησιν της αποστολής του Δήμου αύται θα παραμείνουσι ως έχουν και θα αναμινύεται εις ταύτα ο συνεργάτης μου κ. Μοέλκε, όστις και θα ασχοληθή και θα εισηγείται επί των διαφόρων ζητημάτων άτινα ήθελον προκύψει. [...] Εις την σημερινήν σας συνεδρίασιν δεν θα παραστώ καθόσον επειγούσης φύσεως εργασία με αναγκάζει να απουσιάσω. Εκτός αυτού θα μοι ήτο και δύσκολον να παρακολουθήσω ταύτην. Παρακαλώ όθεν τον κ. Δήμαρχον όπως με καταστήσει ενήμερον αύριο των ληφθησομένων εκ μέρους σας αποφάσεων. Υπό το εκτεθέν ως ανωτέρω πνεύμα σας παρακαλώ να εξακολουθήσητε εργαζόμενοι δια το καλόν της πόλεως και των Δημοτών σας³⁹.

Η ανάληψη της πολιτικής διοίκησης από τις γερμανικές αρχές επεδίωξε να περιορίσει τις τριβές που θα δημιουργούσε η παραμονή και η λειτουργία των ελληνικών διοικητικών υπηρεσιών στις περιοχές της Κεντρικής Μακεδονίας, μετά την είσοδο των

36. Στο ίδιο.

37. Στις 28 Ιουλίου, ο Βασίλειος Σιμωνίδης επισκέφτηκε το Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο και παρουσίασε τον Γερμανό αντικαταστάτη του φον Πέρπαν, βλ. *Γρηγόριος ο Παλαμάς* 27 (Χρονικά Ιεράς Μητροπόλεως, 1-31 Ιουλίου 1943) 133.

38. Ο Γεώργιος Σερεμέτης γεννήθηκε το 1879 στη Λάρισα. Μέχρι τη στιγμή της ανάδειξής του στο αξίωμα του δημάρχου διετέλεσε πρόεδρος του δικηγορικού συλλόγου Θεσσαλονίκης. Στις 27 Ιανουαρίου 1943 ο Υπουργός των Εσωτερικών Αναστάσιος Ταβουλάρης απέλυσε το μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή δήμαρχο Κωνσταντίνο Μερκουρίου και τοποθέτησε στη θέση του τον Σερεμέτη, βλ. σχετικά, Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης [στο εξής ΚΙΘ], 1943, φάκ. 5, 13ος υποφάκ.: «Κατάστασις εμφανίονσα τα ονοματεπώνυμα, ηλικίαν και χρόνον υπηρεσίας απάντων των Δημάρχων του Δήμου Θεσ/νίκης», Θεσσαλονίκη, 20 Νοεμβρίου 1937, όπου έχουν προστεθεί βιογραφικά των δύο κατοχικών δημάρχων Θεσσαλονίκης. Στο ίδιο, Ελληνική Πολιτεία, Γενική Διοίκηση Μακεδονίας, Διεύθυνσις Εσωτερικών, Αριθ. 35246, «Προς τον Δήμον Θεσ/νίκης», Θεσσαλονίκη, 22 και 24 Φεβρουαρίου 1943.

39. Δήμος Θεσσαλονίκης, Πρακτικά Συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Αριθ. 450-813 (1943), Τακτική Συνεδρίασις της Διοικούσας Επιτροπής της 12ης Αυγούστου 1943, 38-39.

βουλγαρικών στρατευμάτων, και ως ένα βαθμό το πέτυχε. Κάποιες αλλαγές που επήλθαν στη συνέχεια, με τη μετεξέλιξη της Στρατιωτικής Διοίκησης Θεσσαλονίκης-Αιγαίου σε Ανωτέρα Φέλντκομμανταντούρ 395 (*Oberfeldkommandantur 395*), δεν μετέβαλαν στην πράξη το ισχύον καθεστώς πολιτικής διοίκησης⁴⁰.

Αναλυτικότερα, η μετονομασία του επιτελείου της Στρατιωτικής Διοίκησης Θεσσαλονίκης-Αιγαίου σε Ανωτέρα Φέλντκομμανταντούρ οδήγησε στις αρχές Οκτωβρίου 1943 σε αλλαγές γραφειοκρατικού και μόνο χαρακτήρα όσον αφορά την πολιτική διοίκηση της Μακεδονίας, οι οποίες όμως δεν έθιξαν τις μέχρι τότε αρμοδιότητες των Γερμανών διοικητικών υπαλλήλων. Ειδικότερα, καταργήθηκε ο τίτλος της «Γερμανικής Διοικητικής Περιφέρειας Μακεδονίας» και μαζί του οι επαρχιακές διοικήσεις, οι οποίες προσαρτήθηκαν στις περιφερειακές στρατιωτικές διοικήσεις (*Kreiskommandantur*). Στη θέση του χρησιμοποιήθηκε ο όρος «Στρατιωτικός Διοικητής Θεσσαλονίκης-Αιγαίου, Ανωτέρα Φέλντκομμανταντούρ [αλλιώς Ανώτερο Φρουραρχείο Εκστρατείας] 395, Τμήμα Στρατιωτικής Διοίκησης ΜV». Στο τμήμα αυτό ενσωματώθηκαν οι επιμέρους διοικητικές υπηρεσίες που σχετίζονταν με υποθέσεις: α) του γερμανικού επιτελείου, καθαρά ενδοϋπηρεσιακές, β) της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, γ) του Δήμου Θεσσαλονίκης, δ) της Υπηρεσίας Διαχείρισης Ισραηλιτικών Περιουσιών⁴¹. Σύμφωνα με τον Ανδρέαδη, αυτή η μεταβολή οδήγησε ουσιαστικά στη στρατικοποίηση της πολιτικής διοίκησης⁴².

Το υφιστάμενο καθεστώς πολιτικής διοίκησης υπό τον απόλυτο γερμανικό έλεγχο διατηρήθηκε μέχρι το Φεβρουάριο του 1944. Στις 11 Φεβρουαρίου, δύο ανώτεροι υπάλληλοι της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, ο διευθυντής Εσωτερικών της Γενικής Διοίκησης Ιωάννης Σεργάκης και ο κατέχων

επίσης διευθυντική θέση αποσπασμένος στην ίδια υπηρεσία Μιχαήλ Αλμείδα, κλήθηκαν στο γραφείο του Γερμανού Συμβούλου Στρατιωτικής Διοίκησης Δρ. Μπέντερ. Εκεί τους ανακοινώθηκε ότι «[...] από της σήμερα η Διοίκησης της Μακεδονίας επανέρχεται εις Ελληνικάς χείρας, όπως ακριβώς ίσχυε μέχρι του παρελθόντος Ιουλίου, αι δε Γερμανικαί Αρχαί Κατοχής θα ασκώσι μόνον δικαίωμα ελέγχου επί της Διοικήσεως, όπως ακριβώς και μέχρι τότε». Επίσης, ενημερώθηκαν ότι η σχετική διαταγή είχε δοθεί πολύ νωρίτερα, αλλά με προσωπική ευθύνη του Μέρτεν δεν είχε μέχρι τότε εκτελεστεί. Όπως συνέβη και τον Ιούλιο του 1943, την ίδια ημέρα συντάχθηκε το αντίστοιχο πρακτικό της συνάντησης, το οποίο έφερε τις υπογραφές των δύο Ελλήνων ανωτέρων υπαλλήλων⁴³.

Παρά την εκ νέου ανάληψη της διοίκησης από την ελληνική πλευρά παρέμειναν στις θέσεις τους οι Γερμανοί στρατιωτικοί σύμβουλοι σε ρόλο πλέον καθαρά συμβουλευτικό, όπως διαβεβαίωσε ο Μπέντερ τους Έλληνες συνομιλητές του. Σύμφωνα, όμως, με τον Χρυσόχου, οι Γερμανοί διοικητικοί υπάλληλοι δεν περιορίστηκαν σε ρόλο συμβουλευτικό, αλλά με το πρόσχημα του ελέγχου των ελληνικών αρχών επενέβαιναν σε όλα τα ζητήματα διοίκησης, με αποτέλεσμα να ασκούν «[...] μάλλον διοικήσιν παρά έλεγχον, ενώ προ της μεταβολής του Ιουλίου 1943 η διοίκησης ήτο πράγματι ελληνική». Με αφορμή το ζήτημα αυτό ο Χρυσόχου κατέληγε σε μια γενική διαπίστωση: «Όθεν από ουσιαστικής απόψεως η επάνοδος του προ των μέσων Ιουλίου 1943 καθεστώτος εν τη διοικήσει της Μακεδονίας απετέλει απλήν και μόνον μεταβίβασιν εις τον Έλληνα γενικόν διοικητήν της αδυναμίας, εις ην περιήγαγε την Μακεδονίαν η υπερεπτάμηνος άσκησις της διοικήσεως της περιοχής υπό των Γερμανών»⁴⁴.

40. Για τη μετονομασία του επιτελείου του Στρατιωτικού Διοικητή Θεσσαλονίκης-Αιγαίου βλ. ΜΑ, RH 19 VII 9/1: Heeresgruppe E, Führungsabteilung (Arsakli), «Befehlsregelung im Südostraum», 23 Ιουλίου 1943. Επίσης, Hubatsch, *ό.π.* (σημ. 2) 226.

41. Για τις αλλαγές αυτές βλ. Αρχείο Κοινότητας Γαλλικού Κιλκίς, Φρουραρχείον Κιλκίς-Πολιτική Διοίκησης-Αριθ. 9976, Προς τον κ. Έπαρχον Παιονίας, Απάσας τας Δημοσίας Αρχάς, Δήμαρχον, Προέδρους Κοινοτήτων Νομού, Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, «Μεταβολήν εις τας επωνυμίας της Γερμανικής Διοικητικής Υπηρεσίας», Κιλκίς, 14 Οκτωβρίου 1943. Επίσης, ΚΙΘ, 1943, φάκ. 11, 3ος υποφάκ.: Ανωτέρα Φελτκομμανταντούρ 395, Τμήμα Στρατιωτική Διοίκησης, Μ/III, Δρ. Μπλ., «Αλλαγή τίτλου υπηρεσίας», Προς Δήμαρχον Σερεμέτη, Θεσσαλονίκη, 26 Οκτωβρίου 1943 και Αριθ. 35303, «Προς απάσας τας Υπηρεσίας, Τμήματα και Γραφεία του Δήμου», Θεσσαλονίκη, 19 Οκτωβρίου 1943.

42. «Υπόμνημα Ανδρέαδη».

43. Συλλογή εγγράφων Στράτου Δορδανά: «Πρακτικόν», Θεσσαλονίκη, 11 Φεβρουαρίου 1944.

44. Α. Ι. Χρυσόχου, *Η Κατοχή εν Μακεδονία. Οι Γερμανοί εν Μακεδονία, 1941-1944*, 5, Θεσσαλονίκη 1962, 312-313.

Η παραπάνω άποψη του Χρυσόχου δεν απείχε από την πραγματικότητα, με δεδομένη την αδιαφορία που είχε επιδείξει η γερμανική πλευρά για την άσκηση της πολιτικής διοίκησης καθ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής και όχι μόνο για το διάστημα κατά το οποίο αυτή είχε ανατεθεί σε στρατιωτικούς. Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος για τον οποίο αποφασίστηκε η επιστροφή στο προ του Ιουλίου καθεστώς, με την επανεργοποίηση του ελληνικού διοικητικού μηχανισμού. Άλλωστε, στις αρχές του 1944, οι αυξημένες στρατιωτικές ανάγκες δεν επέτρεπαν οποιαδήποτε ενασχόληση με διοικητικά ζητήματα, τα οποία μέχρι τότε είχε διεκπεραιώσει με καλά αποτελέσματα η ελληνική πλευρά, κάτω πάντα από τον αυστηρό γερμανικό έλεγχο. Παράλληλα, η ανάκληση τμημάτων του βουλγαρικού στρατού στην Κεντρική Μακεδονία δεν εκπλήρωσε, από στρατιωτικής απόψεως, τους γερμανικούς στόχους, καθώς η συνθηκολόγηση της Ιταλίας είχε προκαλέσει πολλαπλά προβλήματα στρατιωτικής κατοχής αλλά και περαιτέρω διεξαγωγής του αντιστασιακού πολέμου. Ως προς το τελευ-

ταίο αυτό σημείο, η χρησιμοποίηση Βουλγάρων στρατιωτών σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις γρήγορα κατέδειξε και την αδυναμία τους να επιφέρουν καίρια πλήγματα στον ΕΛΑΣ.

Αναμφίβολα, η βουλγαρική παρουσία στην Κεντρική Μακεδονία αναζωπύρωσε τους ελληνικούς φόβους για επέκταση της βουλγαρικής ζώνης Κατοχής, δηλαδή για την απόσπαση και άλλων εδαφών από τον εθνικό κορμό, όπως είχε συμβεί με την Ανατολική Μακεδονία, γεγονός που προκάλεσε μαζικές διαδηλώσεις σε όλη τη χώρα, κινητοποιώντας φορείς και αντιστασιακές οργανώσεις διαφορετικών πολιτικών κατευθύνσεων. Ήταν μια από τις ελάχιστες φορές κατά τη διάρκεια της Κατοχής που ο πολιτικός κόσμος και τα κοινωνικά δυναμικά στην Ελλάδα είχαν υιοθετήσει κοινή στάση, σε μια προσπάθεια να ανασχεθεί ο βουλγαρικός κίνδυνος και να μην πραγματωθούν τα όνειρα του «προαιώνιου εχθρού» για επέκταση της ζώνης κατοχής στο σύνολο του μακεδονικού χώρου, συμπεριλαμβανομένης της Θεσσαλονίκης.